

ROCZNIK TOMISTYCZNY
4 (2015)

ROCZNIK TOMISTYCZNY
4 (2015)

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHE JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY
4 (2015)

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzuski (sekretarz / secretary), Maciej Słęcki, Magdalena Płotka, Anna Kazimierczak-Kucharska, Dawid Lipski, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Antoni B. Stępień, Sławomir Sobczak, Arkady Rzegocki, Andrzej Maryniarczyk, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Marie-Dominique Goutierre, Mieczysław Gogacz, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Wojciech Falkowski, Artur Andrzejuk, Anton Adam.

RECENZENCI / REVIEWERS

Antoni B. Stępień, Marie-Dominique Goutierre, Piotr Mazur, Grzegorz Hołub, Andrzej Jonkisz, Paul J. Cornish, Marek P. Prokop

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Maciej Igielski (język polski), Adam Filipowicz (łacina, greka), Bernice McManus-Falkowska, Anna Kazimierczak-Kucharska (angielski), Christel Martin, Izabella Andrzejuk (francuski), Michał Zembrzuski (łacina),

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Maciej Głowacki

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2015

ISSN 2300-1976

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów

POLSKA

Druk i dystrybucja:

WYDAWNICTWO von borowiecky

05-250 Radzymin

ul. Korczaka 9E

tel./fax (0 22) 631 43 93

tel. 0 501 102 977

www.vb.com.pl

e-mail: ksiegarnia@vb.com.pl

WYDAWNICTWO
von borowiecky

Spis treści

Od Redakcji..... 11

Uniwersytet na rozdrożu.

O uniwersytecie i nauczaniu uniwersyteckim z Antonim B. Stępnem rozmawiają Artur Andrzejuk, Magdalena Płotka, Izabella Andrzejuk i Witold Płotka 13

Rozprawy i artykuły

Marek P. Prokop

Le concept de l'éternité et du temps dans le *Liber de causis*..... 27

Artur Andrzejuk

Problem istnienia w Komentarzu Tomasza z Akwinu do *Liber de causis*..... 39

Michał Zembrzuski

Realna różnica między intelektem czynnym i możliwościowym w ujęciu św. Tomasza z Akwinu..... 63

Tomasz Pawlikowski

***Liber de definitionibus* i scholastyczny problem *adaequatio* 97**

Karolina Ćwik

Czy św. Tomasz był eudajmonistą? 113

Magdalena Płotka

Jak nakaz moralny wynika z natury świata? Koncepcja prawa natury św. Tomasza z Akwinu na tle stoickiej i późnośredniowiecznej tradycji..... 129

Iwona Solecka-Karczewska

Zgodność rozumu i wiary w *Summa theologiae* Tomasza z Akwinu 145

Mieszko Pawlak

Państwo i Kościół w myśli św. Tomasza z Akwinu i Marsyliusza z Padwy 163

Urszula Wolska

Wizja człowieka ponowoczesnego a tomistyczna teoria osoby 191

Anna Mandrela

Tomistyczna filozofia bytu i buddyjska filozofia pustki 215

Sebastian Taboń

Tomizm czeski w latach 1879-1948..... 239

Tłumaczenia

Tomasz z Akwinu

***O geocentryzmie*, tekst łaciński i polski (tłum. Marcin Karas)..... 251**

Kamil Majcherek

Zagadnienie pośmiertnej identyfikacji ciała Chrystusa i pośmiertnego nazywania części Jego ciała w *Quaestiones quodlibetales* św. Tomasza z Akwinu..... 267

Tomasz z Akwinu

***Quaestiones quodlibetales*, II, q. 1, a. 1 et III, q. 2, a. (tłum. Kamil Majcherek)..... 279**

Sprawozdania i recenzje

- Michał Zembrzusi, Izabella Andrzejuk
Tomizm na Konferencji Naukowej „Etyka i polityka”289
- Magdalena Płotka
Sprawozdanie z konferencji naukowej „W kręgu średniowiecznej etyki”293
- Anna Kazimierczak-Kucharska
Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej z okazji 740-lecia śmierci
św. Tomasza z Akwinu oraz św. Bonawentury z Bagnoregio 297
- Michał Zembrzusi
Sprawozdanie z wręczenia Nagród imienia Profesora Mieczysława Gogacza
i sympozjum pt. „Tomizm konsekwentny”303
- Anna Kazimierczak-Kucharska, Izabella Andrzejuk
Filozofia tomistyczna na konferencji „Od etyki cnót do etyki chronienia osób. Podstawy
wychowania społecznego i politycznego”307
- Izabella Andrzejuk, Anna Ambroziak, Agnieszka Paprocka-Waszkiewicz, Izabela Kozłowska,
Marcin Wodziński, Artur Andrzejuk
Tomizm w Fundacji Dobrej Edukacji „Maximilianum”311
- Michał Zembrzusi
Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji: „Towards Biblical Thomism. The Biblical
Exegesis of Thomas Aquinas and Its Contemporary Relevance” 319
- Anna Kazimierczak-Kucharska, Karolina Ćwik
Sprawozdanie z udziału w Międzynarodowej Konferencji „Oblicza Mistyki”323
- Michał Zembrzusi
Recenzja: Tomasz Bartel, *Prawda i byt. Ujęcie prawdy ontycznej w „Quaestio disputata de
veritate” świętego Tomasza z Akwinu*, Wydawnictwo Rolewski, Złotonia 2008 325
- Magdalena Płotka
Recenzja: Michał Głowała, *Pojedynczość. Spór o zasadę indywidualizacji w scholastyce*,
Wrocław 2012, Oficyna Naukowa PFF, ss. 197 329
- Dorota Zapisek
Recenzja: Mateusz Penczek, *Wola i intelekt w filozofii Tomasza z Akwinu*, Wydawnictwo
Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012, ss. 322. 335
- Artur Andrzejuk
Recenzja: Aleksander z Afrodyzji, *O duszy*, przekład z jęz. greckiego Monika E. Komsta,
Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2013, ss. 281. 339
- Artur Andrzejuk
Recenzja: Św. Tomasz z Akwinu, *Komentarz do „Hermeneutyki” Arystotelesa*, przekł.
z jęz. łac., wprowadzenie i komentarz Andrzej P. Stefańczyk, Polskie Towarzystwo
Tomasza z Akwinu, Lublin 2013, ss. 639. 345
- Artur Andrzejuk
Recenzja: Tomasz Pawlikowski, *Prawda następstwem istnienia. Problem prawdy
w interpretacji św. Tomasza z Akwinu*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, ss. 514. 351
- Izabella Andrzejuk
Filozoficzne i teologiczne aspekty religii. Recenzja: Ks. Piotr Moskał, *Traktat o religii*,
Lublin 2014, Wydawnictwo KUL, ss. 247. 355

Marcin Karas	
Recenzja: Santiago Ramirez OP, <i>Autorytet doktrynalny św. Tomasza z Akwinu</i> , przeł. Mariusz Beściak, Warszawa 2014, ss. 324.....	359
Magdalena Płotka	
Recenzja: <i>Glossae – Scholia – Commentarii. Studies on Commenting Texts in Antiquity and Middle Ages</i> , (eds.) M. Mejer, K. Jażdżewska, Anna Zajchowska, Peter Lang, Frankfurt am Main–Bern–Bruxelles–New York–Oxford–Warszawa–Wien 2014, ss. 201.....	363
Artur Andrzejuk	
Recenzja: Bożena Listkowska, <i>Tomizm otwarty Piotra Chojnackiego</i> , Oficyna Wydawnicza Epigram, Bydgoszcz 2014, ss. 304.	367
Anna Kazimierczak-Kucharska	
Recenzja: 1) <i>Tomizm polski 1879-1918. Słownik filozofów</i> , red. B. Listkowska, A Andrzejuk, Wydawnictwo von Borowiecky, Radzymin 2014, ss. 168; 2) <i>Tomizm polski 1919-1945. Słownik filozofów</i> , Radzymin 2014, ss. 171; 3) <i>Tomizm polski 1946-1965. Słownik filozofów</i> , Warszawa–Radzymin 2015, ss. 218.....	371
Anna Kazimierczak-Kucharska	
Recenzja: Tomasz Stępień, <i>Doktor anielski o aniołach</i> , Warszawa 2014, Towarzystwo „Powściągliwość i Praca”, ss. 180.	375
Dawid Lipski	
Recenzja: Michał Zembrzuski, Magdalena Płotka, Andrzej Nowik, Adam Filipowicz, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk, <i>Z metodologii historii filozofii, w: Opera philosophorum medii aevii. Textus et studia</i> , t.14, Warszawa 2015, ss. 160.....	379

Polemiki i dyskusje

Wojciech Golonka	
Odpowiedź na krytyczne uwagi dra Marka Prokopa odnośnie do mego artykułu <i>St Thomas d’Aquin en tant que philosophe: le problème des sources</i>	385
Odpowiedź Marka Prokopa	393
Izabella Andrzejuk	
Spór o filozofię moralną św. Tomasza z Akwinu. Próba wskazania na źródła odmiennych stanowisk É. Gilsona i F. van Steenberghena. Na marginesie dyskusji M. Prokopa z artykułem W. Golonki.....	397
Nota o autorach.....	411

Table of Contents

Editorial.....	11
----------------	----

University at the Crossroads.

University at the Crossroad. University and its Teaching with Antoni B. Stępień – Artur Andrzejuk, Magdalena Płotka, Izabella Andrzejuk, Witold Płotka.....	13
---	----

Dissertations and articles

Marek P. Prokop The Concept of Eternity and Time in <i>Liber de causis</i>	27
Artur Andrzejuk The Problem of Being in Thomas Aquinas' Commentary on <i>Liber de causis</i>	39
Michał Zembrzuski The Real Distinction Between Agent and Potential Intellect in Approach Thomas Aquinas.....	63
Tomasz Pawlikowski <i>Liber de definitionibus</i> and Scholastic Problem <i>adaequatio</i>	97
Karolina Ćwik Thomas Aquinas's Eudaimonistic Ethics.....	113
Magdalena Płotka How is Moral Imperative a Result of the Nature of the World? The Concept of Natural Law in St. Thomas Aquinas's Account Stoic and Late Medieval Tradition.....	129
Iwona Solecka-Karczewska Compatibility of Reason and Faith in <i>Summa Theologiae</i> of Thomas Aquinas.....	145
Mieszko Pawlak Church and State in the Thought of St. Thomas Aquinas and Marsilius of Padua.....	163
Urszula Wolska The Vision of Postmodern Man and Thomistic Theory of the Person.....	191
Anna Mandrela Thomistic Philosophy of Being and Buddhist Philosophy of Emptiness.....	215
Sebastian Taboń Czech Thomism in 1879-1948.....	239

Translations

Tomasz z Akwinu <i>About Geocentrism</i> , Latin and Polish Text (transl. Marcin Karas).....	251
Kamil Majcherek The Issue of Posthumous Identity of Christ's Corpus and Posthumous Naming Parts of His Body in <i>Quaestiones quodlibetales</i> of St. Thomas Aquinas. The Introduction to Translation.....	267
Tomasz z Akwinu <i>Quaestiones quodlibetales</i> , II, q. 1, a. 1 et III, q. 2, a. (transl. Kamil Majcherek).....	279

Reports and Reviews

Michał Zembrzuski, Izabella Andrzejuk Thomism at the Conference 'Ethics and Politics'	289
Magdalena Płotka The Report of the Conference 'In the Sphere of Medieval Ethics'	293
Anna Kazimierczak-Kucharska The Report of the Conference on the Occasion of 740 Anniversary of Death of St. Thomas Aquinas and St. Bonaventure.....	297
Michał Zembrzuski The Report of Presentation Professor Mieczysław Gogacz Prizes and Symposium 'Consequential Thomism'	303
Anna Kazimierczak-Kucharska, Izabella Andrzejuk Thomistic Philosophy at the Conference 'From Virtue Ethics to Protect People as a Persons Ethics. The Basics of Social and Political Education'.....	307
Izabella Andrzejuk, Anna Ambroziak, Agnieszka Paprocka-Waszkiewicz, Izabela Kozłowska, Marcin Wodziński, Artur Andrzejuk Thomism in a Foundation of a Good Education 'Maximilianum'	311
Michał Zembrzuski The Report of the International Conference: 'Towards Biblical Thomism. The Biblical Exegesis of Thomas Aquinas and Its Contemporary Relevance'	319
Anna Kazimierczak-Kucharska, Karolina Ćwik The Report of Participation in the International Conference 'The Faces of Mysticism'	323
Michał Zembrzuski Review: Tomasz Bartel, <i>Prawda i byt. Ujęcie prawdy ontycznej w „Quaestio disputata de veritate” świętego Tomasza z Akwinu</i> , Wydawnictwo Rolewski, Złotonia 2008.....	325
Magdalena Płotka Review: Michał Głowała, <i>Pojedynczość. Spór o zasadę indywidualności w scholastyce</i> , Wrocław 2012, Oficyna Naukowa PFF, ss. 197	329
Dorota Zapisek Review: Mateusz Penczek, <i>Wola i intelekt w filozofii Tomasza z Akwinu</i> , Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012, ss. 322.....	335
Artur Andrzejuk Review: Aleksander z Afrodyzji, <i>O duszy</i> , przekład z jęz. greckiego Monika E. Komsta, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2013, ss. 281.....	339
Artur Andrzejuk Review: Św. Tomasz z Akwinu, <i>Komentarz do „Hermeneutyki” Arystotelesa</i> , przekł. z jęz. łac., wprowadzenie i komentarz Andrzej P. Stefańczyk, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2013, ss. 639.....	345
Artur Andrzejuk Review: Tomasz Pawlikowski, <i>Prawda następstwem istnienia. Problem prawdy w interpretacji św. Tomasza z Akwinu</i> , Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, ss. 514.....	351
Izabella Andrzejuk Philosophical and Theological Aspects of Religion. Review: Ks. Piotr Moskal, <i>Traktat o religii</i> , Lublin 2014, Wydawnictwo KUL, ss. 247.....	355

Marcin Karas Review: Santiago Ramirez OP, <i>Autorytet doktrynalny św. Tomasza z Akwinu</i> , przeł. Mariusz Beściak, Warszawa 2014, ss. 324.....	359
Magdalena Płotka Review: <i>Glossae – Scholia – Commentarii. Studies on Commenting Texts in Antiquity and Middle Ages</i> , (eds.) M. Mejer, K. Jażdżewska, Anna Zajchowska, Peter Lang, Frankfurt am Main– Bern–Bruxelles–New York–Oxford–Warszawa–Wien 2014, ss. 201	363
Artur Andrzejuk Review: Bożena Listkowska, <i>Tomizm otwarty Piotra Chojnackiego</i> , Oficyna Wydawnicza Epigram, Bydgoszcz 2014, ss. 304.....	367
Anna Kazimierczak-Kucharska Review: 1) <i>Tomizm polski 1879-1918. Słownik filozofów</i> , red. B. Listkowska, A Andrzejuk, Wydawnictwo von Borowiecky, Radzymin 2014, ss. 168; 2) <i>Tomizm polski 1919-1945. Słownik filozofów</i> , Radzymin 2014, ss. 171; 3) <i>Tomizm polski 1946-1965. Słownik filozofów</i> , Warszawa–Radzymin 2015, ss. 218.....	371
Anna Kazimierczak-Kucharska Review: Tomasz Stępień, <i>Doktor anielski o aniołach</i> , Warszawa 2014, Towarzystwo „Powściągliwość i Praca”, ss. 180.....	375
Dawid Lipski Review: Michał Zembrzusi, Magdalena Płotka, Andrzej Nowik, Adam Filipowicz, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk, <i>Z metodologii historii filozofii, w: Opera philosophorum medii aevii. Textus et studia</i> , t. 14, Warszawa 2015, ss. 160.....	379

Controversy and Discussions

Wojciech Golonka The Response to Marek Prokop's (PhD) Critical Comments to my Article <i>St Thomas d'Aquin en tant que philosophe: le problème des sources</i>	385
The Marek Prokop's Response.....	393
Izabella Andrzejuk The Dispute about St. Thomas Aquinas' Moral Philosophy. An Attempt to Indicate the Sources of Different Positions É. Gilson and F. van Steenberghe. In the Margin of M. Prokop Discussion with article of W. Golonka	397
Note about authors.....	411

Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej z okazji 740-lecia śmierci św. Tomasza z Akwinu oraz św. Bonawenturyz Bagnoregio

W dniach 13-14 listopada 2014 roku na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu odbyła się Ogólnopolska Konferencja Naukowa z okazji 740-lecia śmierci św. Tomasza z Akwinu OP oraz św. Bonawentury z Bagnoregio OFM. W przedsięwzięciu aktywnie uczestniczyli historycy filozofii z Warszawy: dr Izabella Andrzejuk, dr Anna Kazimierczak-Kucharska, dr Magdalena Płotka, dr Michał Zembrzusiński oraz mgr Karolina Ćwik, a ponadto ks. dr hab. Tomasz Stępień, który w drugim dniu konferencji wygłosił wykład plenarny, oraz dr Marcin Trepczyński.

Dr Izabella Andrzejuk wygłosiła wykład pt. *Kontemplacja i poznanie „per raptum”*. *Tomaszowe źródła rozumienia istoty doświadczenia mistycznego*. W wystąpieniu tym zaprezentowała problematykę kontemplacji i poznania *per raptum* w ujęciu Tomasza z Akwinu. Wydaje się, że wymienione powyżej dwa sposoby poznania stanowią inspirację dla współczesnych tomistów. Prelegentka

szczególną uwagę poświęciła ujęciu zaproponowanemu przez Mieczysława Gogacza, według którego doświadczenie mistyczne jest nagłym, niespodziewanym, a także niewypracowanym doznaniem istnienia Boga przez intelekt możliwościowy człowieka. Dr Andrzejuk wskazała na fakt, że sam Akwinata nie podejmował problematyki doświadczenia mistycznego *sensu stricto*, lecz analiza wielu jego tekstów pozwala na postawienie tezy, iż doświadczenia mistyczne wielu znanych mistyków zawierają liczne elementy kontemplacji w ujęciu Tomasza z Akwinu, zwłaszcza w kontekście poznania *per raptum*. Według Akwinaty *raptus* także jest poznaniem Boga, lecz nigdy nie zachodzi ono z inicjatywy człowieka. Kontemplacja jest zaś prostym ujęciem prawdy i również może dotyczyć Boga, z tą jednak różnicą, że jest to sposób poznania wypracowany przez człowieka. Wniosek końcowy prelegentki jednoznacznie wskazywał na wpływ myśli Tomasza z Akwinu na te-

zy formułowane przez współczesnych tomistów w obszarze problematyki doświadczenia mistycznego.

Dr Anna Kazimierczak-Kucharska wygłosiła wykład pt. *Antropologiczne uzasadnienie acedii w myśli Tomasza z Akwinu oraz wybranych tomistów*. Zanim prelegentka przedstawiła kilka ważnych elementów w antropologii Akwinaty, które mogą w pewien sposób tłumaczyć acedię, zaznaczyła, że problematyka acedii w sposób szczególny interesowała myślicieli starożytnych, zwłaszcza mnichów, z Ewagriuszem z Pontu na czele. Są jednak autorzy, którzy mocno akcentują istnienie i silne oddziaływanie acedii w czasach współczesnych, co wskazuje na zdecydowaną ponadczasowość i uniwersalność tego zjawiska, które niejednokrotnie określa się również jako depresję duchową lub lenistwo duchowe. Dr Anna Kazimierczak-Kucharska zauważyła, że Tomasz z Akwinu niewiele mówi o acedii, ponadto ów stan zniechęcenia opisał on głównie od strony przejawów, jednocześnie wskazując na acedię jako rodzaj smutku. Aby dojść do źródeł powszechności acedii, prelegentka zaproponowała, aby przeanalizować w myśli Tomasza z Akwinu proces podejmowania decyzji, co ściśle wiąże się z działaniem. Niemałą rolę odgrywają również cnoty i wady, co niejako skłania do sięgnięcia do samych źródeł antropologii. Dlatego dr Kazimierczak-Kucharska skorzystała również z koncepcji antropologicznych wybranych tomistów, takich jak Mieczysław Gogacz, Artur Andrzejuk czy Krzysztof Wojcieszek. We wnioskach dr Anna Kazimierczak-Kucharska stwierdziła, że źródeł acedii należy

poszukiwać w zakłóceniu właściwego funkcjonowania w człowieku uczuć, emocji i władz intelektualnych.

Wystąpienie dr Magdaleny Płotki dotyczyło tematu *Św. Tomasz z Akwinu o pragnieniu, woli i powinności: tomistyczna koncepcja praktycznej samowiedzy*. Już na wstępie prelegentka podkreśliła, że w obszarze zagadnień dotyczących poznania samego siebie pojawia się problematyka samopoznania w kontekście działania charakteryzującego się racjonalnością i wolnością. Wolny wybór, namysł, decyzja, zmiana postanowień, a także moralna powinność, są to zagadnienia, które prelegentka wymieniła w kontekście ujęcia św. Tomasza z Akwinu. Najważniejsze pytanie, jakie podczas swojego wystąpienia postawiła, brzmiało: czy samowiedza bierze udział w procesie wolnego wyboru i działania? Kolejne ważne pytanie, niejako wynikające z poprzedniego, było: jeśli samowiedza bierze udział w procesie wolnego wyboru, to w jakim stopniu poznanie samego siebie modyfikuje charakter podejmowanych decyzji i działań? W punkcie wyjścia rozważań dr Płotki znajdowała się tomistyczna koncepcja działania, zawierająca związki przyczynowo-skutkowe jako pragnienia i działania. Po ukazaniu teorii działania oraz jej konsekwencji w myśli Tomasza z Akwinu prelegentka, wykorzystując teorię związku rozumu z aktami woli, pokazała, że ów związek przyczynowo-skutkowy pragnienia i działania można rozbić, poprzez co zostaje zapewniona wolność wyboru i działania, a także działającemu podmiotowi zostaje przypisana odpowiedzialność. W ostatniej części swojego wystąpienia prelegentka podała

szereg argumentów za przyjęciem stanowiska Akwinaty, który twierdził, że krytyczna refleksja człowieka nad swoimi pragnieniami i dążeniami stanowi warunek wolności działań. W ten bowiem sposób człowiek działający wyraża wiedzę o samym sobie.

Dr Michał Zembrzuski wygłosił wykład zatytułowany „*Donum intellectus*” według Bonawentury i Tomasza z Akwinu – *podporządkowanie rozumienia czy wikanie w głębie?* Prelegent już na wstępie stwierdził, że dar intelektu, nazywany też darem rozumu, zajmuje szczególne miejsce w charakterystyce darów Ducha Świętego zarówno w dziełach Bonawentury z Bagnoregio, jak i Tomasza z Akwinu. Dr Zembrzuski postanowił prześledzić, jak duży wpływ na teologiczne rozwiązania dotyczące daru intelektu miały wcześniejsze rozstrzygnięcia filozoficzne dotyczące samego intelektu. Jeśli chodzi o Bonawenturę, to skupił się on przede wszystkim na praktycznej stronie wyjaśnień, które dotyczą daru intelektu. Jak zauważył prelegent, o dary Ducha Świętego prosimy w Modlitwie Pańskiej, przy czym dar intelektu w szczególny sposób związany jest ze zwrotem: *et ne nos inducas in tentationem*, zatem jest to prośba do Boga o odpędzenie podstępnych nieprzyjaciół. Św. Bonawentura, zupełnie inaczej niż św. Tomasz, określał warunki, które dysponują człowieka do otrzymania daru intelektu. Są to według niego: świętość życia, łagodne usposobienie i podporządkowanie rozumienia najlepiej ukazującego sens daru intelektu. Prelegent zauważył również, że według Bonawentury działanie intelektu sprowadza się do potrójnego działania duszy,

które opiera się na poznaniu tego, co zmysłowe, poznaniu samego siebie, a także poznaniu Boga. Intelkt dzieli się na praktyczny – stanowiący regułę rozpoznania moralnego i wstęp do rozważań naukowych, oraz teoretyczny – jako zasadniczy element niezbędny do kontemplacji niebiańskiej. Następnie dr Michał Zembrzuski omówił dary Ducha Świętego u Tomasza z Akwinu, twierdząc, że według średniowiecznego myśliciela *donum intellectus* nazywany jest darem intelektu, nie zaś darem rozumu. Otóż rozumowanie jest przechodzeniem od nieznanego do tego, co znane, natomiast rozumienie umożliwia lepsze poznanie tego, co jest już znane. Światło ludzkiego intelektu jest ograniczone, zatem może samodzielnie dojść jedynie do tego, co jest ograniczone. Dlatego człowiek potrzebuje światła, które jest nadprzyrodzone, aby móc poznawać to, czego nie jest w stanie poznać drogą naturalną. Oczywiście na ziemi nie jest możliwe doskonałe poznanie Boga, ponieważ nie można dojść do jego istoty, jest ono jednak doskonałone przez dar intelektu zaczątkowego. Natomiast poznanie Boga w niebie będzie wspomaganie przez działanie daru intelektu „uwieńczonego”. Dr Zembrzuski, podsumowując swój wykład, zwrócił uwagę, że dla Tomasza z Akwinu dar intelektu jest przyczynkiem do rozważenia dwóch rodzajów prawd wiary. Pierwsze z nich zdecydowanie przewyższają rozum, natomiast drugie są związane z pierwszymi i w pewnym sensie względem nich przyporządkowane, ponieważ obejmują wszystko, co znajduje się w Piśmie Świętym. Jeśli chodzi o prawdy pierwszego rodzaju, to nie mo-

gą one być objęte przez rozumienie na sposób doskonały. W sposób doskonały mogą być poznane jedynie prawdy drugiego rodzaju.

Mgr Karolina Ćwik zaprezentowała referat *Wpływ Wcielenia Słowa na rozumienie wszechmocy Boga w ujęciu św. Tomasza z Akwinu*. Zwróciła ona zwłaszcza uwagę na bardzo ważne zagadnienie, którym jest omnipotencja Boga w kontekście przyjęcia ludzkiej natury przez Drugą Osobę Boską. Przecież w tajemnicy Wcielenia została zachowana różnica natur. Ponadto, co mocno podkreśliła prelegentka, moc każdej rzeczy wynika z jej natury, zatem wszechmoc jest następstwem natury Boskiej, jednak to sugerowałoby, że Chrystusa w naturze ludzkiej mogły cechować pewne braki. Pojawia się tu swoiste wymieszanie przymiotów dwóch natur, co w sposób szczególnie widoczne jest w twierdzeniach typu: „Syn Boży umarł na krzyżu”. Jednak aby nie doszło do zupełnego pomieszania natur, mgr Ćwik zasugerowała wprowadzenie pewnych ważnych rozróżnień w tej problematyce. Przede wszystkim zjednoczenie duszy Chrystusa powinno być rozpatrywane dwojako. Z jednej strony jako dusza zjednoczona z ciałem – wówczas ma ona własną moc i naturę. Z drugiej zaś strony można rozpatrywać duszę Chrystusa jako zjednoczoną ze Słowem Bożym w Osobie – w tej sytuacji ma ona całkowitą władzę nad wszystkimi dyspozycjami własnego ciała. Z tego twierdzenia prelegentka wyprowadziła wniosek, że wszechmoc przysługuje raczej Słowu Bożemu, nie zaś samej duszy Chrystusa, ponieważ zdolność działania zawsze przypisywana jest w sposób właściwy

przyczynie sprawczej. Następnie prelegentka zwróciła uwagę na słabości, które przyjął Chrystus w momencie inkarnacji. Tomasz z Akwinu twierdził, że właściwe było cierpienie i ból ciała Chrystusa, ponieważ tylko to daje gwarancję prawdziwości zadośćuczynienia za ludzkie grzechy. W podsumowaniu mgr Ćwik stwierdziła, że Wcielenie Słowa spowodowało cierpienie Chrystusa jako człowieka, natomiast jako Bóg jest On absolutnie niezmienny.

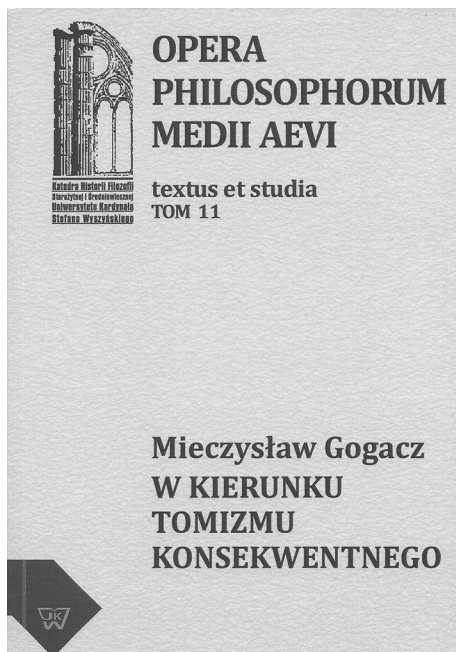
Wystąpienie ks. dr. hab. Tomasza Stępnia pt. *Św. Tomasz i św. Bonawentura wobec problemu hylemorfizmu* było wygłoszone podczas sesji plenarnej drugiego dnia obrad konferencyjnych. Na wstępie prelegent zwrócił uwagę, że w pierwszej połowie XIII wieku hylemorfizm wśród scholastyków był poglądem powszechnym, jednak był on ujmowany nie na sposób arystotelesowski, lecz neoplatoński. Ponadto, jak wskazał prelegent, nie ma zgody wśród współczesnych badaczy co do źródła, z którego czerpano właśnie taką wersję hylemorfizmu. Ks. prof. Tomasz Stępień wskazał na hylemorfizm kształtujący się w XIII wieku, co było niezwykle przydatne w dynamicznie rozwijającej się wówczas angelologii. Była to nowa metafizyka, pozwalająca na odmienne spojrzenie na problematykę aniołów. Otóż twierdzenie, że natura aniołów składa się z materii i formy, pozwalało na bezproblemowe oddzielenie aniołów od samego Stwórcy, jak i na wyjaśnienie przyczyny tego, że substancje oddzielone różnią się między sobą. Najlepszym odzwierciedleniem takiego stanowiska w poglądach filozoficznych są koncepcje św. Bonawentury i św. Tomasza

z Akwinu. Prelegent podkreślił, że Akwinata zajmuje w tej kwestii zupełnie nowatorskie stanowisko. Otóż hylemorfizm determinuje pogląd o istnieniu duchowej materii, której odmienność od materii fizycznej jest bardzo trudna do wykazania. Św. Tomasz, powołując się na metafizykę istnienia, która odrzuca istnienie materii duchowej w naturze substancji oddzielonych, wystąpił przeciw hylemorfizmowi. To pozwala wnioskować, że aniołowie rzeczywiście są substancjami oddzielnymi od materii w ogóle, nie tylko od materii fizycznej. Wskutek tego radykalny hylemorfizm także musi ulec zmianie, gdyż nie wszystkie byty stworzone są materialne ze swojej natury.

Dr Marcin Trepczyński z Uniwersytetu Warszawskiego wygłosił wykład pt. *Etyka myślenia św. Tomasza z Akwinu w komentarzu do „Etyki”*. Wystąpienie dotyczące kierowania myśleniem w danych okolicznościach według Tomasza z Akwinu prelegent rozpoczął od przywołania Tomaszowego komentarza do *Etyki* Arystotelesa, gdzie można znaleźć liczne szczegóły podjętego w wystąpie-

niu zagadnienia. Wszystkie te Tomaszowe sugestie tworzą swoisty zbiór wiedzy, który dr Trepczyński nazwał etyką myślenia. Otóż dla myślenia, podobnie jak dla innych działań, zasadne jest pytanie o cel oraz środki, które do niego prowadzą. Ponadto można w tym aspekcie mówić o cnotach, które da się w sobie wyćwiczyć, aby były pomocne w łatwym osiągnięciu celów myślenia. Podsumowując, prelegent stwierdził, że etyka myślenia zaprezentowana przez Tomasza z Akwinu ma źródło w teoriopoznawczych oraz metodologicznych poglądach Arystotelesa. Jednak dr Trepczyński wykazał równocześnie, że Tomasz zgodnie z własnymi poglądami prezentuje wiele z tych wątków, dzięki czemu można mówić o *sensu stricto* własnej etyce myślenia Tomasza z Akwinu.

Niektóre referaty wywoływały ożywione dyskusje, które przenosiły się na przerwy i posiłki. W dyskusjach nad referatami uczestniczyli m.in. znani historycy filozofii: prof. Janina Gajda-Krynica, prof. Agnieszka Kijewska i prof. Artur Andrzejuk.

Mieczysław Gogacz

W kierunku tomizmu konsekwentnego

Redaktorzy tomu: Michał Zembru-
ski, Artur Andrzejuk

OPERA PHILOSOPHORUM MEDII
AEVI
TOM 11

Warszawa 2012

Artykuły zebrane w tej książce, wyrażają przekonanie, że w tekstach Tomasa z Akwinu tezy Awicenny, podobnie jak tezy Awerroesa, Majmonidesa i innych, stanowią wyłącznie erudycję Tomasza, a nie są wyrazem jego własnych poglądów. Tym aspektem różni się ta książka od poprzedniego tomu Opera Philosophorum, w którym przeważało poszukiwanie formuł metafizyki, zgodnych z realnie istniejącym bytem, dla których zastane w dziejach poglądy i ujęcia stanowią tylko punkt wyjścia, pretekst, okoliczność. Nie jest to jednak zasadniczo inny zespół zagadnień; nie jest to także różna od historii filozofii metodologia – stanowi to raczej to, co Gilson nazwał *history of philosophy itself*.

Wydawnictwo UKSW - www.wydawnictwo.uksw.edu.pl